

10. Стрельський Г. В. Мемуари як джерело біографічних досліджень про учасників визвольних змагань в Україні (1917–1920) / Г. В. Стрельський // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського. — 1998. — Вип. 1 : Бібліотека. Наука. Культура. Інформація. — С. 451–459.
11. Швецова-Водка Г. М. Документознавство : навч. посіб. / Г. М. Швецова-Водка. — К. : Знання, 2007. — 398 с. — (Вища освіта ХХІ століття).

Надійшла до редакції 26.12.2011 р.

УДК 021.1:[316.774:613](477)

Н.Н. МУХАМЕД'ЯРОВ

КОМУНІКАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ: БІБЛІОТЕКОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

Уперше комунікаційне середовище розглядається як чинник формування здорового способу життя українського суспільства, визначається місце в ньому бібліотечної інституції.

Ключові слова: бібліотека, комунікаційне середовище, здоровий спосіб життя.

Впервые коммуникационная среда рассматривается как фактор формирования здорового образа жизни украинского общества, определяется место в ней библиотеки.

Ключевые слова: библиотека, коммуникационная среда, здоровый способ жизни.

For the first time the communication environment is examined as a factor of formation of healthy mode of life of the Ukrainian society. The place of libraries in this environment is determined.

Key words: library, communication environment, healthy mode of life.

Одним із головних гарантів збереження та поліпшення здоров'я українського суспільства є дотримання норм здорового способу життя (ЗСЖ). Рівень культури ЗСЖ залежить в першу чергу від самої особистості, однак формується під впливом комунікаційного середовища (КС) — комунікаційних структур (бібліотек, інформаційних центрів, осередків книговидання та книгорозповсюдження, ЗМІ тощо), агентів комунікаційної взаємодії (дитсадків, шкіл, вищих навчальних закладів, науково-виробничих структур і т.ін.), а також владних структур національного, регіонального і місцевого рівнів, що через спілкування, обмін інформацією, взаємозв'язок, партнерство допомагають суспільству позбутися шкідливих звичок.

Слід зазначити, що в сучасній літературі значного поширення набули поняття «комунікація», «соціальна комунікація», «комунікаційний простір», «комунікаційне середовище» завдяки працям Є. А. Бориснева, І. О. Давидової, М. Я. Дворкіної, В. О. Ільганасової, Н. М. Кушнарєнко, С. Г. Матліної, Г. Г. Почепцова, А. В. Соколова, А. А. Соляник, Ю. М. Столярова, Ф. І. Шаркова, Г. В. Шемаєвої та ін. [1; 2; 3; 4; 6; 8; 9; 10].

Однак у теоретико-прикладному аспекті комунікаційне середовище ще не підлягало науковому осмисленню. Перша спроба розглянути КС у контексті здорового способу життя подана в наших публікаціях [7].

Мета статті — обґрунтування комунікаційного середовища як чинника формування здорового способу життя українського суспільства, визначення в ньому місця бібліотечної інституції.

У даному разі під комунікаційним середовищем здорового способу життя розумітимемо сукупність умов матеріально-речових, субстанціонально-змістових, технологічних, організаційних, в яких здійснюються взаємодія та комунікаційний процес [4, с. 165]. КС дозволяє групі людей або організації (суб'єктам середовища) реалізувати свої потреби в обміні інформацією через спілкування, взаємодію [5]. Особливе місце в КС мають посісти бібліотеки — центри інформаційно-комунікаційної підтримки формування здорового способу життя.

Створення цілісної системи комунікаційного середовища здорового способу життя (КСЗСЖ) базується на засадах системної взаємодії бібліотек різних типів і видів; установлення й підтримки партнерських стосунків зі спорідненими соціально-комунікаційними структурами, всіма, хто цікавиться проблемами ЗСЖ; інтеграції до єдиної соціально-комунікаційної системи через підвищення якості сервісного обслуговування. Головна **мета** системи КСЗСЖ — налагодження організованого спілкування, взаємодії, прискорення обміну документами, інформацією, знаннями з питань здорового способу життя.

Суттєве значення має визначення якісних характеристик бібліотеки як соціально-комунікаційного центру формування здорового способу життя, яка посідає специфічне місце в інституціоналізованих структурах виробництва і поширення загальнодоступних (публічних) повідомлень, що розповсюджуються на аксіальному (спрямованому на одного реципієнта) та ретіальному (спрямованому на невизначену кількість реципієнтів) рівнях. При цьому ретіальна комунікація може бути масовою, коли інформація поширюється у великому масштабі чи «для всіх» (через сукупність мережевих можливостей бібліотек різних типів і видів, електронні

бібліотеки, Інтернет-центри бібліотек, бібліотечні сайти та веб-портали), або спеціально групувою — для окремих категорій споживачів інформації, виділених за різними ознаками — віковими, професійними, належністю до прибічників і противників здорового способу життя та ін. Бібліотека є унікальною соціокомунікаційною структурою формування здорового способу життя, органічно поєднує в собі можливості індивідуальної (міжособистісної), групової й масової комунікації. Головною є аксіальна комунікація, яка забезпечує індивідуальний підхід до кожного користувача, сприяє міжособистісному спілкуванню, визначає специфічне місце бібліотек в єдиній системі соціально-комунікаційної підтримки здорового способу життя [7].

Бібліотека, з одного боку, використовує всі широкі можливості комунікації, що передає інформацію не одній людині, а певній кількості, з іншого, інтегрує до своєї діяльності кращі зразки форм, методів і засобів інших соціально-комунікаційних структур — ЗМІ, Інтернету, інформаційних, музейних, архівних установ, створюючи синтезовані форми і способи діяльності — масові заходи, виставки, інтерв'ю, аналітичні огляди і прогнози, публікацію бібліографічних покажчиків з питань здорового способу життя тощо.

Бібліотека — один із провідних інституціоналізованих центрів формування здорового способу життя, оскільки результатом її професійної діяльності є верифіковані, гетерогенні документи. Специфічне місце бібліотеки в КС формування здорового способу життя зумовлене тим, що вона здійснює кумуляцію, відбір, аналітико-синтетичну обробку, придбання, зберігання й організацію поширення верифікованої, гетерогенної інформації, знань, створюючи три основні взаємопов'язані рівні системи КСЗЖ — документний, інформаційний і когнітивний. Ідеться про розповсюдження бібліотекою вивіреної соціально цінної інформації, яка є результатом багаторазової селекції більшості професійних учасників комунікаційного процесу, перш ніж потрапити до фонду бібліотеки.

Бібліотека як соціокомунікаційний осередок формування здорового способу життя успішно поєднує у своїй діяльності переваги усної, письмової й електронної комунікації: за допомогою мовлення, словесної комунікації; широко використовуючи друковані джерела інформації — газети, журнали, продовжувані та неперіодичні видання з інформацією, присвяченою різним аспектам здорового способу життя. З розвитком електронної комунікації вона активно оприлюднює власні та запозичені онлайніві й офлайніві електронні ресурси, присвячені здоровому способу життя, надаючи

користувачам новий вид комунікаційної послуги — доступ до Інтернету через допомогу в пошукові та селекції якісної інформації. Вона органічно поєднує у своїй діяльності текстову, візуальну, аудіальну, мас-медійну інформацію, яка одночасно впливає на різні рецептори людини, посилюючи комунікаційний вплив на користувачів.

Інформаційно-комунікаційний простір розглядається як середовище створення, поширення, зберігання й використання інформації, пов'язаної зі здоровим способом життя. Соціально-комунікаційне середовище — це налагоджена суб'єкт-суб'єктна взаємодія всіх виробників і споживачів інформації з проблем здорового способу життя. Якщо перше системоутворення має переважно техніко-технологічну спрямованість, то друге — соціокомунікаційну взаємодію, завданням якої є обмін, оприлюднення, поширення інформації, доведення її до кінцевих споживачів — читачів, слухачів, глядачів тощо. Бібліотеки України мають узяти на себе ініціативу створення системи КС, базованої на таких принципових засадах, як: створення внутрішнього і зовнішнього соціально-комунікаційного середовища здорового способу життя; об'єднання кадрових, документно-інформаційних і знанневих ресурсів основних соціально-комунікаційних структур сучасної України для досягнення оптимального рівня спілкування, взаємозв'язку, взаєморозуміння, обміну, поширення інформації щодо здорового способу життя серед усіх прошарків українського суспільства — від дітей, підлітків, юнацтва, дорослих до людей похилого віку; ієрархічна підлеглість, що передбачає підпорядкованість та оцінювання внеску кожного елементу і підсистеми нижчого рівня вищому для досягнення спільної головної мети системи КСЗСЖ — повне й оперативне задоволення народу України і кожного її громадянина в інформації, пов'язаної зі здоровим способом життя.

Основним засобом реалізації цілісної системи КСЗСЖ в Україні є інтеграція галузевих традиційних та електронних інформаційних ресурсів, продуктів і послуг до єдиної соціально-комунікаційної системи формування здорового способу життя через створення єдиного розподіленого фонду бібліотек з питань ЗСЖ; створення зведеного електронного каталогу на базі корпоративної каталогізації, національного та регіональних веб-порталів і веб-сайтів оздоровчого профілю як умови системоорганізації і доступності вітчизняних та світових галузевих документів через Інтернет, бібліографічні, фактографічні, адресні, концептографічні, персональні і повнотекстові банки та бази даних означеного профілю, РЖ «Здоровий спосіб життя» тощо.

У ситуації значного погіршення здоров'я населення України бібліотекам надто складно самотужки вирішити проблему підвищення рівня поінформованості населення щодо норм здорового способу життя як превентивного засобу збереження та підвищення якості здоров'я. Розв'язання проблеми полягає в розвитку соціального партнерства. Це потребує, по-перше, переходу від одновекторного (однонаправленого) до багатовекторного обміну інформацією, від одноінституціональної до багатоінституціональної системи КСЗСЖ. Досягти цього можна завдяки установленню та підтриманню системних інформаційно-комунікаційних зв'язків: 1) між бібліотекою та іншими соціально-комунікаційними структурами, видавництвами, книжковими магазинами, інформаційними центрами, архівами, музеями, засобами масової інформації та комунікації (преса, радіо, телебачення, Інтернет тощо); 2) між бібліотекою та іншими інституціями, причетними до проблеми формування здорового способу життя — державними, регіональними та місцевими органами влади, службами охорони здоров'я, соціального захисту населення, освіти, правоохоронними органами, медичними, психологічними, оздоровчими, фізкультурно-спортивними структурами, молодіжними і дозвіллевими центрами, спеціалізованими закладами й установами, партіями, громадськими і професійними об'єднаннями тощо.

В умовах поширення веб-сайтів і веб-сторінок з питань здоров'я і здорового способу життя бібліотеки (ОУНБ або ЦБС) мають структурувати й інтегрувати їх на основі селекції інформації, забезпечити широкий доступ користувачів до галузевих ресурсів Інтернету на базі створення корпоративного веб-порталу «здоровий спосіб життя». Він має виконувати такі функції: інтеграція галузевих електронних документів, інформації і даних; забезпечення роботи з внутрішніми ресурсами через Інтернет згідно з правом на вільний доступ та електронної взаємодії з партнерами; селекція (відбір) найцінніших веб-сайтів означеної тематики і створення на їх основі банку даних галузевих інформаційних ресурсів; надання користувачам структурованого доступу до зовнішніх веб-ресурсів бібліографічної, фактографічної, концептографічної і повнотекстової галузевої інформації через глобальну мережу Інтернет. Можливим є варіант формування інтернет-порталу означеного профілю на базі створеного Міжвідомчого інформаційного центру здорового способу життя.

Упровадження в соціально-комунікаційну сферу інформаційно-комп'ютерних технологій, зокрема Інтернету, допоможе суттєво оптимізувати сервісні можливості системи КСЗСЖ завдяки: а) розширенню номенклатури електронних ресурсів, продуктів

і послуг бібліотеки власної генерації, їхнє оприлюднення через мережу Інтернет; б) «запозиченню» інформаційних ресурсів, продуктів та послуг щодо здорового способу життя різних соціально-комунікаційних структур і соціальних інститутів світового, національного, регіонального та місцевого рівнів; в) організації інтернет-доступу до глобальних інформаційних ресурсів, продуктів і послуг з питань ЗСЖ, можливості пошуку та віртуального спілкування з однодумцями і партнерами.

Бібліотеки мають, по-перше, надати своїм користувачам повну інформацію щодо номенклатури існуючих онлайн-електронних ресурсів, продуктів і послуг власної генерації чи запозичених із веб-сайтів, веб-порталів світового, європейського, національного, регіонального, місцевого рівнів; по-друге, здійснювати селекцію та систематизацію цієї інформації, забезпечуючи доступ користувачів до найціннішої, що особливо важливо в контексті здорового способу життя.

Одним із основних засобів інтеграції бібліотеки до інформаційно-комунікаційного сервісу формування здорового способу життя має стати формування бібліотечної валеології як нового наукового напрямку бібліотекознавчих досліджень, практичної діяльності бібліотек і предмета викладання. Бібліотечна валеологія як специфічна галузь знань формується на базі інтеграції бібліотекознавства і валеології, досліджує валеологічні основи бібліотечної справи, вивчає і розробляє питання історії, теорії, методики й організації бібліотечно-інформаційної діяльності, спрямованої на збереження, підтримку й відновлення здоров'я особистості та/або соціуму через дотримання норм здорового способу життя, зокрема за допомогою бібліотечних установ як соціально-комунікаційних центрів формування здорового способу життя. Бібліотечна валеологія вивчає міжпредметні зв'язки двох базових предметних галузей — бібліотечної справи (галузь, яка обслуговує) й валеології (галузь, що обслуговується), використовує якісні характеристики обох «материнських» метасистем та є їх підсистемою. Об'єкт дослідження бібліотечної валеології — вивчення відносно самостійного тематичного напрямку науково-практичної діяльності бібліотек, спрямованого на інформаційно-комунікаційне забезпечення збереження, підтримку або поліпшення здоров'я особистості та/або соціуму через сприйняття ідеології здорового способу життя. Предметом бібліотечної валеології є наукове обґрунтування системи бібліотечно-інформаційного забезпечення здорового способу життя як окремої особистості, так і суспільства в цілому.

Стратегічна мета бібліотечної валеології — наукове обґрунтування системи бібліотечно-інформаційного забезпечення

здорового способу життя як одного з ефективних сучасних соціально-комунікаційних каналів формування гармонійного духовного, соціального, психічного, інтелектуального, репродуктивного й фізичного здоров'я не лише користувачів бібліотеки та її співробітників, але й кожної особистості, всіх членів суспільства. У такому розумінні бібліотечна валеологія є значно ширшою соціально-комунікаційною сферою науково-практичної діяльності бібліотек, ніж бібліотерапія, яка зосереджена, в основному, на внутрішньому рівні соціально-комунікаційного середовища ЗСЖ; опікується здоровим способом життя читачів і бібліотечних фахівців. Другою суттєвою відмінністю цих сфер є те, що бібліотечна валеологія спрямована на бібліотечно-інформаційну підтримку всіх без винятку людей, а бібліотерапія — переважно хворих, в основному, за допомогою художньої літератури. Отже, бібліотерапія — це складник бібліотечної валеології.

Перспективи бібліотеки як соціально-комунікаційного центру формування ЗСЖ пов'язані зі створенням системи КСЗСЖ, зорієнтованої на сервісність обслуговування: безумовний пріоритет інформаційних потреб користувачів, спрямованість усієї системи на їх повне й оперативне задоволення; вдосконалення технологічних процесів для підвищення якості обслуговування; обов'язковість захисту прав споживачів; відповідність якості продуктів і послуг прийнятним стандартам; розширення асортименту інформаційних послуг та сервісів, які є результатом інтелектуально-мисленнєвої діяльності; органічне поєднання в системі документного, інформаційного і когнітивного обслуговування; індивідуалізація послуг; підвищення якості як самої послуги, так й умов її надання (часових, психологічних, етичних, естетичних, технологічних); забезпечення можливості участі самих користувачів у створенні інформаційних послуг та оцінці їх якості; органічне поєднання в діяльності бібліотек традиційних та інноваційних форм, методів і засобів; активне застосування сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій, зокрема Інтернету. Створення системи КСЗСЖ розглядається як інноваційна діяльність, об'єктами якої є продукти, сервіси, техніко-технологічні, організаційні, головне, соціально-комунікаційні перетворення, пов'язані з поліпшенням якості поінформованості та спілкування користувачів щодо здорового способу життя.

Список літератури

1. Бориснев С. В. Социология коммуникации : учеб. пособие / С. В. Бориснев. — М., 2003. — 128 с.
2. Дворкина М. Я Библиотечная среда : теория и организация [Текст] : научно-практ. пособие / М. Я. Дворкина. — М. : Литера, 2009. — 93 с.

3. Ільганаєва В. О. Соціальна комунікація як об'єкт теоретизації / В. О. Ільганаєва // Філософія спілкування : філософія, психологія, соціальні комунікації. — 2009. — № 1. — С. 148–153.
4. Ільганаєва В. А. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) : словарь-справочник / В. А. Ільганаєва. — Х. : Городская типография, 2009. — 392 с.
5. Коммуникационная среда Электронный ресурс // Википедия : свобод. энцикл. — Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org>. — Заглавие с экрана.
6. Матлина С. Г. Публичная библиотека : пути инновационного развития : избр. / С. Г. Матлина. — СПб. : Профессия, 2009. — 376 с.
7. Мухамед'яров Н. Н. Библиотека як соціально-комунікаційний центр формування здорового способу життя : автореф. дис.. канд.. наук із соціальних комунікацій / Н. Н. Мухамед'яров; ХДАК. 27.00.03 — книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство. — К., 2010. — 20 с.
8. Почепцов Г. Г. Теория и практика коммуникации / Георгий Почепцов. — М. : Центр, 1998. — 349 с.
9. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации : учеб. пособие / А. В. Соколов. — СПб. : Изд-во Михайлова А. В., 2002. — 461 с.
10. Шарков Ф. И. Основы теории коммуникации : учеб. / Ф. И. Шарков. — М. : Соц. отношения : Перспектива, 2003. — 320 с.

Надійшла до редакції 11.01.2012 р.

УДК 025.4.05: 615.1(477)

Н. Б. ГАВРИШ

ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ТЕЗАУРУСА MESH У ГАЛУЗЕВИХ БІБЛІОТЕЧНИХ СИСТЕМАХ УКРАЇНИ

Розглянуто значення американського тезауруса MeSH для оптимізації діяльності бібліотечних систем у напрямі вдосконалення обміну даними та підвищення ефективності їх пошуку, зокрема для бібліотек фармацевтичної галузі України. Проаналізовано структуру тезауруса MeSH та досвід бібліотеки НФаУ щодо створення внутрішнього тезауруса із словником предметних рубрик фармацевтичного спрямування.

Ключові слова: тезаурус MeSH, бібліотечні системи, предметні рубрики, фармацевтична галузь України, бібліотека НФаУ.

Рассмотрено значение американского тезауруса MeSH для оптимизации деятельности библиотечных систем в направлении совершенствования обмена данными и повышения эффективности их поиска, в частности для библиотек фармацевтической отрасли Украины. Проанализированы структура тезауруса MeSH и опыт библиотеки НФаУ для создания внутреннего тезауруса со словарём предметных рубрик фармацевтического направления.